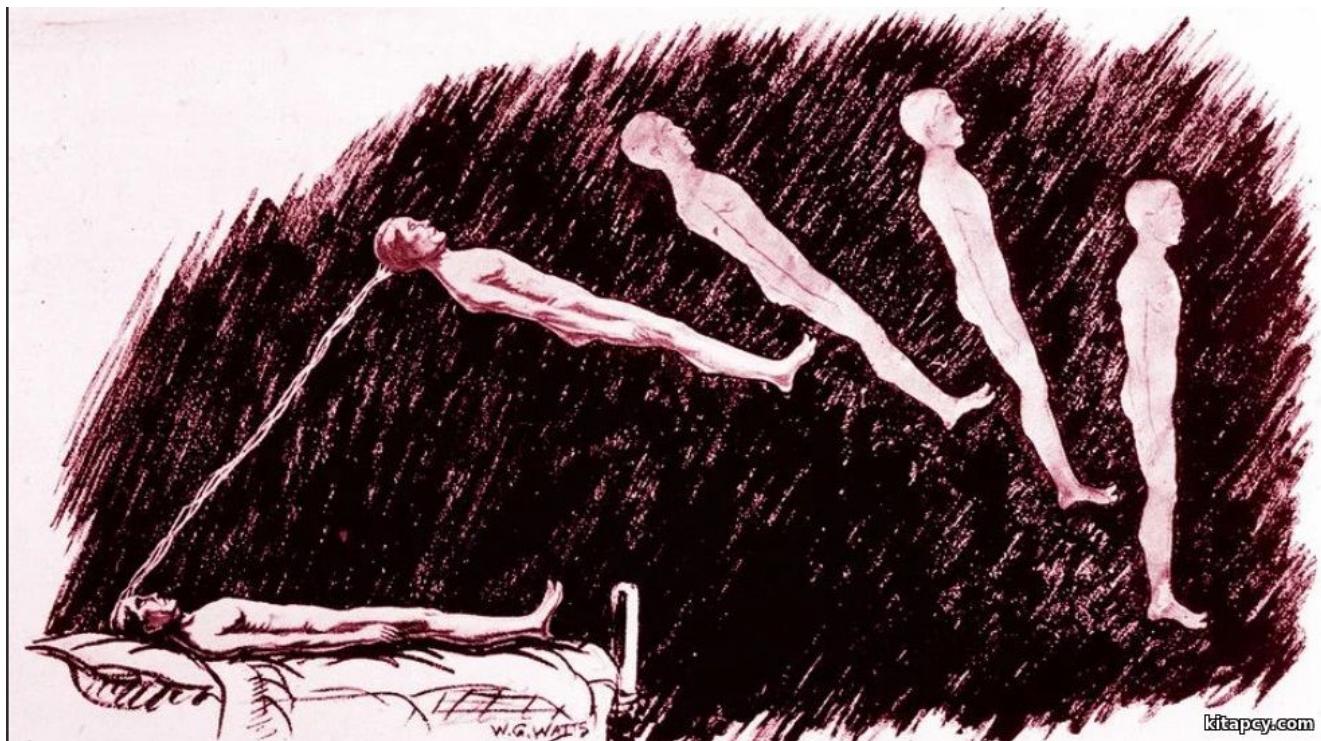

Bu adam olse... / detektiv hekaýa

Category: Detektiv proza, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Bu adam olse... / detektiv hekaýa BU ADAM ÖLSE...

kitapcy.com

Agşamara Edgor Kraft Seradagdaky dördünji ýolda çapyşyga gatnaşýan "Garagöz" atly ata iki yüz dollar goýdy. "Şeýla" atly atyň ýeňiji boljakdygy csak edilipdi, emma ol ilkinji öwrümde bäsdeşlerinden yzda galdy.

Garagöz pellehana golaýlaýardы... Edgor Kraft ýaňybır utan pullaryny hasaplamaňdy, emma Garagöz üçürdikläp çapmaga başlady-da, pellehana ýeteninden soňra ýaryşdan çetleşdirildi.

Kraft barça puluny utduryp, öýüne eli boş gaýtmaly boldy.

Elbetde, ertesi gün onuň keýpi juda erbetdi.

Garaşylmadık wagty, şu hatlar geldi. Ol jemi alty sany hat alypdy. Ilkinji başisi, onuň heniz-henizler töläp bilmejek töleg talapnamalarydy. Şonuň üçin olary hem başky talapnamalar duran çekmä oklady. Altynjy bukjadan bolsa onuň bagtyna talapnama-da, karzyna alan awtoulagy bilen mebeliniň muzdsuz mejbury alynjakdygy baradaky duýduryşam çykmady.

Bukjadan ortasynda birnäçe söz ýazylan kagyz çykdy. Onda ilki

biriniň at-familiýasy ýazylypdyr:

“Jenap Jozef G.NEÝMANN”

Aşagynda bolsa şeýle sözler bardy:

“BU ADAM ÖLSE, SIZ BÄŞ YÜZ DOLLAR ALARSYÑYZ”.

Onuň hazır degişme götermäge ýagdaýy ýokdy. Tutuş ýaryşyň dowamynda önde barýan at pellehana golaýlanda üçürdikläp çapsa, elbetde adamyň keýpi zym-zyýat bolar. Ol kagyzyň arkasyna seretdi, kagyzyň ikinji tarapynda hiç zat ýazylmandyr. Haty ýene bir sapar okady. Bukjany aldy. Bukjada diňe Kraftyň at-familiýasy bilen salgysy, ýerli poçta bölüminiň möhüri bardy.

Kraft bolgusyz henek eden adama sögüne-sögüne bukjany jyrym-jyrym edip, zibildana oklady.

Soňky hepdäň dowamynda bu geň hat barada pikirem etmedi. Öz derdi özüne ýetikdi. Ol hiç-hili Jozef G.Neýmanny tanamaýardy, şoň üçin onuň ölüminden soňra baş yüz dollar aljakdygyna-da ynanmaýardy. Ol bu hat barada aýalyna-da hiç zat aýtmady. Şular ýaly garaşylmadyk miras hakynda algysyny sorap jaň edýän “Superfinans” birleşiginiň işgärine-de duýdurmadı.

Ol aýlygynyň hiç zada ýetmeýändygy barada pikirlenýärdi. Iki gezek at çapyşygyna bardy, birinjide otuz dollar utdy, ikinjide ýigrimi üç dollaryny gidirdi. Jozef G.Naýmann bolsa bütinley unduldy.

Günleriň birinde ikinji hat geldi. Ol bukjany açdy. Eplenен kagyzy aldy, kagyzyň içinde on sany elli dollarlyk pul bardy. Kagyzda bolsa şeýle söz ýazylypdyr:

“SAG BOLUŇ!”

Edgor Kraft iki hatyň arasyndaky baglanyşygy birbada aňlap bilmedi. Baş yüz dollar beýlede dursun, haýsy eden işi üçin sagbolsun aýdylýandygy barada-da kän kelle döwdi. So mahal ilkinji hat ýadyna düşüp, köçä ylgady. Gündelik gazeti satyn alyp, duýgudaşlyk sahypasyna göz aylady.

Çyndanam uzak dowam eden hassalykdan soňra Park-Pleýsdäki 413-nji öýde ýaşan Jozef Genri Neýmann altmyş ýedi ýaşynda, ýerli hassahanada aradan çykypdyr. Onuň bir aýaly, üç çagasy, dört agtygy bar eken.

Kraft iki yüz dollary alyp galdy, üç yüz dollaryny bolsa bankda goýdy. Awtoulagyň nobatdaky tölegini, jaýyň kireýini, maýda-çüýde bergilerini berdi. Dogry, onuň bergileri henizem bardy, emma Jozef Genri Neýmannyň ölümü oňa biraz arkaýynrak dem almaga mümkünçilik beripdi.

“Superfinans” birleşiginiň işgäri karzyň belli bir möçberiniň tölenendiginden kanagatlanyp, ony birnäçe wagt bimaza etmedi. Şol aşşam Kraft aýaly bilen at çapyşygyna gitdi. Hatda aýalyna-da islän atyna pul goýmaga rugsat berdi. Kyrk dollaryny utdurdy, emma keýpi bozulmady...

Ýene-de näbelli hat geldi, haty açmady. Bukjaň üstündäki basma harplardan haty ugradanyň kimdigini bilip, birnäçe minut haty açman durdy. Ol sahy nätanyşyň bir zat soramagyndan we alan baş ýüz dollarynyň öwezine nämedir bir zatlar etmeli boljagyndan gorkýardy.

Ahyry bukjany açdy. Hiç-hili haýış ýazylmandyr – başky at-familiýa ýazylan ýönekeý kagyz:

“JENAP REÝMOND ANDERSEN”

Aşagyrakda şeýle ýazgy:

“BU ADAM ÖLSE, SIZ YEDI YÜZ ELLI DOLLAR ALARSYÑYZ”.

Soňky birnäçe günüň dowamynda Edgor Kraft jenap Reýmond Andersene hiç-hili erbetlik islemeýändigine özünü ynandyryp gezmeli boldy. Ol bu adamy tanamaýardy, ol barada eşidibem görmändi, oňa ölüm hem dilemeýärdi.

Emma barybir...

Her gün irden gazet alyp derrew duýgudaşlyk sahypasyny açyp, biygytáýar jenap Reýmond Anderseniň adyny agtarýardy. Ol her gezek içinden: “Men oňa ýamanlyk dilämok” diýýärdi. Emma ýedi yüz elli dollar... Eger oňa bir zatjyklar bolsady, eline şonça pul ilerdi. Emma ol Andersene o dünýä gitmäge kömekleşmez. Ýok, ýok, kömek etmeli däl. Yöne oňa bir zatlar bolsa...

“Bir zatlar” boldy. Baş günden soňra gündelik gazetden uzak dowam eden hassalykdan soňra aradan çykan garry Andersene ýazylan duýgudaşlyk ýazgysyny okady. Onuň ýüregi çalt-çaltdan urdy. Özünü günükär ýaly duýdy. Emma, näme üçin özünü günükärlemeli? Ol erbet iş edenok ahyryn. Andersen ýaly hassa garryň ölendigi üçin bagtyýar bolmaly.

Yöne, näme üçin, kimdir biri oňa ýedi yüz elli dollar bermeli? Emma berdi. Hat ertesi irden, ukusyz geçen gjeden soň geldi. Kraft gjäni hat geljekdigi-gelmejekdigi barada oýlanyp, o tarapdan bu tarapa, bu tarapdan o tarapa agdarynjyrap geçirdi. Yedi yüz elli dollar pul bilen “SAG BOLUŇ!” diýen tanyş söz geldi.

Näme üçin? Umuman düşünip bilmedi. Haty çekere salmazdan ozal ýekeje söz ýazylan kagyza uzak wagt seredip durdy.

Içinden: “Çalt-çaltdan ýazyp dur” diýdi.

Iki hepde hat gelmedi. Ol: "Sahy nätanyş meni unudan däldir" diýen umyt bilen her gün poçta gutusyny barlaýardy. Kämahal boş guta seredip, ýigrimi-otuz minut pul bilen hat barada içini hümledip durýardy. İş etmekçi bolýardy, emma hyýaly syrly sahy hakdaky pikirlere gönügýärdi. Ol ýylyna baş müň dollar gazanýardy, baş müň dollary gazanmak için ol hepdesine kyrk-elli sagat der döküp işleyärdi. Indi bolsa iki hat bilen barmagyny-da gymyldatman, şo puluň üçden birini gazanypdy.

Ýedi yüz elli dollar ony bergilerinden doly dyndarmadyk bolsa-da, ep-eslisini üzüpdi. Jaýyň kireýini, awtoulagy üçin bergisini bermegiň wagtam geldi. Ýene bir gün at çapyşsygynda pul utdy, ahyrsoňunda bar utan puluna goşup ýigrimi dollar utdurdy.

Şol günleriň birinde ýerzemine howa täzeleyji teklip edilen we haýsydyr bir haýyr-sahawat guramasyna pul geçirmegi haýş edilen hatlar bilen bilelikde, üçünji hat geldi. Beýleki hatlar zibile gitdi. Üçünji hat açyldy. Şol öňküsi ýaly, diňe at-familiýa özgeren.

"JENAP KLOD PAÝRS

BU ADAM ÖLSE, SIZ MÜŇ DOLLAR ALARSYÑYZ»

Haty çekere salan mahaly Kraftyň eli sandyraýardy. Müň dollar: Berilýän puluň mukdary akly çasyryjy derejä ýetipdi. Jenap Klod Paýrs. Ol Klod Paýrsy tanaýarmy? Elbetde, ýok. Kim ol? Bejerip bolmajak hassalykdan ölçek garrymy?

Kraft: "şeyle bolawersin" diýip umyt edärdi. Bular ýaly oýlary üçin özünü ýigrenýärdi, ýöne özüne erk edibem bilenokdy.

Bu gezek ol maglumat ýygnamaga başlady. Telefon maglumatnamasyndan Honideýl-draýw köçesinde ýasaýan Klod Paýrsy tapdy. Ol maglumatnamany ýapyp, işini etmekçi boldy, emma bolmady. Ýene-de maglumatnamany açyp, bu adamyň nämeden öljekeđigini çen bilen biljek bolýan dek telefon belgisine uzak wagt seredip durdy. Krafta ol hökman ölärjek ýaly bolup duýulýardy. Eger ol bir adamyň at-familiýasy ýazyylan hat alsa şol adam ölüärdi, Edgor Kraft bolsa pul alýardy. Diýmek, Klod Paýrsyň hem jany gylyň üstünde duran bolmaly.

Jaň etdi, telefony bir aýal aldy. Kraft jenap Paýrsy sorady.

Oňa:

– Jenap Paýrs hassahanada-diýdiler– Siz kim?

– Sagboluň – diýip Kraft jaňy ötürdi.

Içinden: "Elbetde" diýdi. Olar hassahanadan öljekeđigi anyk

bolan hassany tapýarlar we hassa aradan çykansoň Edgor Krafta pul ugradýarlar. Näme üçin ugradýandyklary bolsa Krafty indi alada goýmaýardy. Belki ol adam telewizorda görkezilen dälä meňzeşdir. Ol däli her hepde adamlara million dollar paýlapdyr. Eger biri Krafta pul ugratmakçy bolsa, Kraft oňa garşy däl.

Şol günüň özünde hassahana jaň etdi. Klod Paýrsyň iki gün ozal operasiýa edilendigini aýtdylar. Operasiýa şowly geçipdir, hassaň ýagdaýy gowy eken.

Kraft: "bu wagtlaýynça" diýip oýlandy. Paýrs ölüme höküm edilen. Ol Paýrsa gynandy, soňra bolsa gijeki at çapyşygy barada pikirlenmäge başlady. Ol "Mele Ýyldyz" atly aty halapdy. Bu aty ençe wagtdan bări synlaýardy. Belki ol bu gün ýeňiji bolar.

Kraft çapyşyga bardy. Mele ýyldyz onuň ynamyny ödemedi. Ertesi bolsa gazetden Paýrsa ýazylan gynanjy tapyp bilmedi. Hassahana jaň etdi, oňa hassaň gowulaşýandygyny aýtdylar.

"Beýle bolmagy mümkün däl".

Klod Paýrs hassahanada üç hepde ýatdy, şol üç hepdäň dowamynda oňa seredýän lukmandan beter Edgor Kraft onuň saglygy barada köpräk gyzyklandy. Bir gün Paýrsyň ýagdaýy erbetleşip, huşundan gitdi. Şepagat uýasynyň sesinde gaýgylı äheňler duýuldy. Kraft bolsa ykbalyndan minnetdar boldy. Emma Paýrs ertesi özüne geldi. Şepagat uýasy bu habary şatlanyp aýtdy, Kraft bolsa gazaba mündi.

Şol günden soňra Paýrsyň saglygy oňatlaşdy. Ol hassahanadanam çykdy. Kraft nädip beýle bolandygyna düşünip bilmeyärdi. Ählisi çepbesine çöwrülipdi. Paýrsyň ölüminden soňra ol müň dollar almalydy. Paýrs hassady, jany gylyň üstünde durdy we garaşylmadyk wagty Krafty müň dollardan mahrum eýlap, ölüminden ceňneginden halas boldy.

Kraft indiki hata garaşyardy, ýone hat gelmedi.

Jaýyň kireýini bermeli wagtyndan iki hepde geçdi, awtoulag üçin tölegem gijä galdy. Ýene-de "Superfinans" birleşiginiň işgäri jaň etmäge başlady. Kraft näme etjegini bilmän aljyrady, hatda: "bu adam olse" diýip ýazylypdy. Paýrs ebedi ýaşamaz ahyryn, ol ölensoň Kraft müň dollar alar.

Meselem Paýrsyň başyna bir bagtsyzlyk gelse...

Ol biygtyýar gaýta-gaýta şu pikire dolanýardy. "Mesele bolmaz" diýip özünü köşesdirýärdi. Onuň Klod Paýrs bilen gyzyklanýanyny hiç kim bilmeýärdi. Gowy taýýarlyk gorse,

hemmesi ýagdan gyl soguran ýaly bolar. Polisiýa ony güman etmez. Ol Paýrs bilen iň bärkisi tanşam däl ahyryny... Şeýle bolsa...

Kraft öz-özüne:

"Men başarmaryn-diýdi- Beýdip bilmerin. Bigünä adamy öldürmek – hiç-haçan".

Ol müň dollarsyz oňmaly diýen karara geldi. Öň şol pulsyzam ýaşap bilipdir-ä. Hawa, müň dollar bolsa erbed-ä bolmazdy. Puly nähili sowmalydygyny ol gowy bilýärdi, emma oňaýmaly bolar-da.

Ertesi irden Klod Paýrsyň ady gazetleriň ilkinji sahypasynda ýer aldy. Gije kimdir biri ony Honideýl-draýwdaky öýünde pyçaklap öldürripdir. Jenaýatçyň kimdigi bilinmeýärdi. Jenaýata nämäň sebäp bolandygynam hiç kim aýdyp bilmeýärdi.

Kraft bu habary okap, aglamak isledi. Paýrsy edil özi öldüren ýaly özünü günükär duýdy. Ol hiç-hili erbet iş etmändigini, hiç kimi öldürmändigini gowy bilýärdi. Yönete bu barada oýlanypdy, Paýrsa ölüm diläpdi.

Pul ertesi geldi. On sany yüz dollarlyk – müň dollar pul we ikije söz ýazylan kagyz:

"SAG BOLUŇ!"

Kraft pullary mäkäm gysymlap durşuna:

"Maňa sagbolsun aýtmak gerek däl -diýdi- sagbolsun aýtmak gerek däl".

***

"JENAP LEON DENNISON

BU ADAM ÖLSE, SIZ BIR ÝARYM MÜŇ DOLLAR ALARSYŇYZ".

Kraft haty okaýan mahaly, ýüregi agzyndan çykaýjak bolup çalt-çaltdan urýardy. Haty iki sapar okady, soňra bukjasyна salyp ýyrtym-ýyrtym edip, zibile zyňdy.

Kellesi agyrdy. Derman içdi, ýöne agyry aýrylmady. Günortana çenli işde-de hiç zat etmän oturdy. Günortan naharhana girip naharyň tahamyny duýman naharlandy. İşe dolanansoň aşşam Seratdagda boljak at çapyşygy barada oýlanmakçy boldy, emma hatdaky setirler göz öňünden gidenokdy. İşden irräk çykyp, köçede gezelenç etdi.

"Jenap Leon Dennison".

Dennison Kedbýuri-awenýudaky öýde ýasaýardy. Jaňy hiç kim almady. Dennison adwokat eken, telefon maglumatnamasynda

edarasyňam telefony bardy. Jaň etdi, sekretary jenap Dennisonýň ýygnaga girendigini aýtdy.

“Bu adam ölse”.

Kraft:

“Ýöne Dennison bu golaýda öljege meňzemeýär” diýip içini hümletdi. Iň bolmanda hassahanada olmejegi-hä anyk. Dennisonýň saglygy gowy, işleyär we haty ýazan adamam bu barada bilyär.

“Bir ýarym müň dollar”.

Emma nädip? Onuň sapançasy ýok, nireden almalydygynam bilmeýär. Pyçak? Klod Paýrsy pyçaklap öldürendikleri ýadyna düşdi. Pyçagy tapmak aňsatjagam. Emma...muny etmek islemedi.

Onda nädip? Awtoulag? Amala aşyrsa bolar. Ol Dennisona çeträk bir ýerde garaşyp, ony kakyp gitmegi mümkün. Ölen adama ulagyň degen reňkinden, ulagyň bamperinde galan gan yzyndan ony polisiýaň derrew tapmagy ahmal. Ol nädip tapýandyklaryny anyk bilmese-de, awtoulagda adam öldürenleriň köpüsiniň gözenegiň aňyrsyna düşýändiklerini bilyärди.

Öl öz-özüne:

“Bu pikiri kelläňden çykar– diýdi– sen ganhor däl ahyryń”.

Ýöne bu pikiri kellesinden çykaryp bilenokdy. İki gün başga zatlar barada oýlanmaga synanyşdy– bolmady. Hyály Dennison we söz berlen pula birsyhly dolanyp durdy– bir ýarym müň dollar. Dennisoný öldürmek barada pikirlenýärди.

“Bu adam ölse”.

Bir gün irden turup Kedbýuri-awenýu bardy. Leon Dennisonýň öýüni uzak wagtlap synlap durdy. Dennison öýünden çykdy. Ol awtoulagynyň ýanyna barmak üçin ýoly kesip geçjek mahaly Kraft aýagyny gaz pedalyna goýdy. Dennisoný kakmak üçin pedaly basmagyna sähelçe galdy. Ol wagtynda özünü saklap, Dennisonýň ulaga münüp gidişine tiňkesini dikdi durdy.

Soňra bu eden işinden hoşnut boldy. Aýdaly, ony tutdular. Hat ugradýan adam bilen hiç-hili bagly ýeri ýok. Barça hatlary ýok edipdi, hatlar bolanda-da olary ugradan adamyň kimdigi näbelli.

“Bir ýarym müň dollar”.

Penşenbe günü, öylän, aýalyna jaň edip, işden çykyp, dogry Seratdaga gitjekdigini aýtdy. Aýaly hemişekisi ýaly närazylyk

bildirdi, ýöne çekeleşmedi.

Kraft Kedbýuri-awenýu bardy. Garawulyň naharhana giderine garaşdy, gidensoň derrew ylgap öye girdi. Leon Dennisonýň jaýyny tapyp, sim bilen gulpuny açdy. Ol gulpy açýança, edil polisiýa geläýjek ýaly gorkup, derledi. Emma hemmesi hamyrdan gyl soğran ýaly boldy, içeri girdi, gapyny ýapdy.

Ol bosagadan geçensoň oňa bir zatlar bolan ýaly boldy. Gorky, endiše, tolgunma, barça-barçasy bir ýerlere dep boldy. Dennisonýň öýüne, edil başga Edgor Kraft giren ýalydy. İçinden: "Ählisi anyk- diýdi- Jozef G.Naýmannam ölüme höküm edilipdi. Reýmond Andersenem, Klod Paýrsam. Indi Leon Dennison ölüme höküm edildi, ol hökman ölääymeli".

Ählisi anyk we düşnükli. Edgor Kraft uly bir oýunda bary-ýogy pyýadaçöp. Onuň özüne bölünip berlen wezipäni ýerine ýetirmegi lazıym. Barçasy hökman meýilnamalaşdyrylyşy ýaly bolaýmaly.

Hemmesi meýilnamadaky ýalam bolar...

Ol Dennisonýň gelmegine üç sagat garaşdy. Gapyň gulpy şykyrdanda Kraft, buhar peç üçin odun çapylýan paltajygy depesine göterip daraklygynda ýöräp, işigiň arkasyna gizlendi. Gapy açyldy, Dennison içeri girdi.

Palta bat bilen indi.

Dennisondan ses-seda-da çykman ýykyldy. Palta ýene-de iki sapar onuň kellesine uruldy. Leon Dennison ne gymyldady, ne-de ses çykardy. Kraft gapyň tutawajyny, barmak yzy galmagy mümkün bolan hemme ýeri arassalady. Soňra öýden bildirmän çykyp gitdi. Ony hiç kim görmedi.

Ol gijesi bilen wyždanynyň kösemeginden gorkupdy. Emma ynsabynyň hiç zat diýmeýändigine geň galdy. Ol bir eýýam, Andersene ölüm diläp, Paýrsyň ölümini meýilnamalaşdyran wagty ganhora öwrülipdi. Hyýalynda edýän jenaýatyny hakyky durmuşda amala aşyrmak, oň üçin müşgil bolmady diýen ýaly.

Ertesi hat gelmedi. Hat, aradan bir gün geçensoň geldi. Bukja ep-esli galyňdy: içinden on baş sany yüz dollarlyk pul bilen kagyz çykdy.

Bu gezek hat özgeripdi. Hemişeki ýaly:

"SAG BOLUŇ!" diýen setirden soňra:

"TÄZE IŞIÑIZ GÖWNÜÑIZE ÝARADYMY?" diýen sözler bardy.

© Lourens BLOK

Terjime eden: Saparmyrat GÜRGЕНÇLİ Detektiv proza